

 Österbottens välfärdsområde Pohjanmaan hyvinvointialue	Asiakirjatyyppi OHJE AMMATILAISILLE		Sivu 1 (6)
Nimi ASEPTIIKKA JA HYGIENIA HAAVANHOIDOSSA	Laatinut: Hygieniahoitajat - Laatu, turvallisuus ja valvonta Pvm: 26.2.2024	Hyväksynyt: ÖVPH haavahoitajat ja S. Grönroos-Pada Pvm: 10.4.2024	Päivitetty: Yksikön nimi Pvm: Pvm: 17.6.2024
Haavan hoitaminen on yksi osa potilaan yksilöllistä ja kokonaisvaltaista hoitoa kotihoidossa, perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa. Akuutteja haavoja aiheuttavat leikkaukset ja traumat. Kroonisia haavoja ovat painehaavat, laskimoperäiset säärihaavat ja valtimoperäiset jalkahaavat sekä diabetekseen liittyvät jalkahaavat. Tätä ohjetta on tarkoitus soveltaa erilaisissa toimintaympäristöissä. Haavanhoidossa käytetyistä välineistä ja sidosmateriaaleista sekä hoitosuunnitelmasta vastaavat potilasta hoitava lääkäri, haavanhoitaja ja hoitoyksikkö. Tulee muistaa, että myös taloudellinen ajattelu vähentää haavanhoidon kustannuksia. Potilaita tulee ohjata ja informoida hyvän käsihygienian toteuttamisessa, ottamaan vastuuta henkilökohtaisesta hygieniasta sekä välttämään haavan koskettelua. Haavan paranemisen edellytyksenä on oikea haavadiagnoosi, aseptiikka ja hygienia, riittävä verenkierto haava-alueella, kuolleen kudoksen poisto, sopivan kosteuden ja happamuuden ylläpitäminen haava-alueella sekä hyvä ravitsemustila. Myös patjalla on merkitystä. Hyvä asentohoito edistää myös haavan paranemista. Verenkierron ylläpitäminen liikuntaa ja fysioterapiaa hyödyntäen edistää kudosten hapensaantia. Haavanhoidotuotteet tulee myös valita oikein. Potilasta tulee myös tukea terveellisten elämäntapojen toteuttamiseen, kuten tupakoimattomuuteen kannustamiseen sekä huolehtia riittävästä kivunhoidosta. Potilasta kuunnellaan ja häntä ohjataan koko haavanhoidon prosessin ajan. Potilaan perussairaus ja lääkehoito tulee myös ottaa huomioon. Haavanhoidossa tulee myös muistaa yksilöllinen haavanhoidosuunnitelma ja kirjaaminen. Tämän ohjeen tarkoituksena on muistuttaa ja ohjata haavaa hoitavaa ammattilaista huomioimaan hygienia sekä aseptiikka kaikissa haavanhoidon vaiheissa aina suunnittelusta siivoukseen. Aseptinen toiminta edellyttää henkilökunnalta tietoa, taitoa ja eettistä vastuuntuntoa toteuttaa suunnitelmallista aseptista työskentelyä, jottei haavanhoidon yhteydessä aiheuteta tartuntoja. Haavanhoidossa noudatetaan aseptista työjärjestystä puhtaasta likaiseen. Jos hoidetaan useita potilaita, joilla on haavoja, noudatetaan tässäkin puhtausjärjestystä. Haavojen hoidossa erilaisissa ympäristöissä tulee noudattaa hyvää käsihygieniaa sekä aseptista työskentelytapaa. Haavojen hoitamiseen tulee saada perehdytys ja ohjausta esimerkiksi kokeneelta kollegalta, osallistumalla haavanhoidajien koulutuksiin sekä tutustumalla haavanhoidon liittyvään materiaaliin esim. Terveyskylän Haavatalo, Suomen Sairaanhoidajat ry:n ”Yhtenäiset haavanhoidon-ohjeet ammatilaisille” – opas ja taskukortti, Suomen haavanhoidoyhdistyksen materiaaleihin ja Duodecim Oppiportti Haavojen koulutusosioon. Tämä sisältää erilliset suomenkieliset koulutukset: Avoimen haavan paikallishoito, Haavojen ABC & Estä painehaava, alaraajan kompressiohoito ammatilaisen ohjeen mukaan. Myös tuote-edustajilta saa uutta ja ajankohtaista tietoa haavanhoidossa käytettävistä tuotteista. <u>Haavanhoidovälineiden- ja materiaalien säilytys</u> Välineet tulee säilyttää puhtaassa ja kuivassa paikassa. Mahdollisuuksien mukaan alkuperäisissä pakkauksissa. Lisäksi tulee huolehtia, että tuotteiden/välineiden viimeistä käyttöpäivää ei ole ohitettu. Mikäli epäillään, että tuote/väline ei ole steriili (esim. pakkaus on rikkoutunut tai kostunut), sitä ei tule käyttää. Haavanhoidovälineitä, myös teippiä ja saksia ei säilytetä työvaatteiden taskuissa.			

Asiakkaan/asukkaan/potilaan henkilökohtaiset haavanhoitotuotteet tulee säilyttää puhtaassa kannellisessa laatikossa. Säilytyspaikka tulee olla myös puhdas ja kuiva, ei suorassa auringonvalossa. Kylpyhuoneessa tai muissa vastaavissa kosteissa tiloissa ei tule säilyttää haavanhoitotuotteita.

Välineiden kuljettamisessa tulee myös muistaa hygieniä sekä aseptiikka.

Haavanhoitoon tarvittava perusvälineistö:

Yksikön mukaan, on hyvä katsoa, että saatavilla on perusvälineistö haavojen hoitamista varten. Välineet säilytetään puhtaassa paikassa (esimerkiksi kaapissa) ja kosteudelta suojassa.

- alkoholipohjainen käsihuuhte
- 2–3 paria steriilejä suojakäsineitä
- 1 paketti tehdaspuhtaita nitrilisuojakäsineitä
- suojaimet (omissa alkuperäisissä pakkauksissaan):
 - suojaesiliina/suojatakki, kirurginen suunenäsuojus, silmäsuojain/visiiri, hiussuojain
- roskapussi käytetyille sidostarpeille (tarvittaessa erityisjätelaatikko)
- särmäisjäteastia teräville kertakäyttövälineille. Teräviä esineitä ei hylsytetä!
- kaarimaljat instrumenteille
- steriilit sakset (tarvittaessa kertakäyttöiset)
- tehdaspuhtaat sakset sekä muut terävät instrumentit
- steriiliä vettä, keittosuolaliuosta tai muuta haavan huuhteluun soveltuvaa liuosta
- ruiskut, katetrit ja astiat huuhtelunestettä varten
- perusvoidetta tai ihoöljyä (lääkelasi annostelua varten)
- haavan hoitamiseen, suojaamiseen ja kiinnittämiseen tarvittavat tuotteet ja sidokset
- suojaliinoja/vuodesuojia/”kroonikoita”
- tarvikkeet bakteeriviljelynäytteen ottamiseen
- kamera haavan valokuvausta varten (tarvittaessa)
- haavan mittaamiseen tarvittava mitta-asteikko

Edellytykset hyvälle haavanhoitoympäristölle

Suunnittele ennalta koko haavanhoitoprosessi alusta loppuun. Kiirettä ei saa olla. Turhia keskeytyksiä tulee välttää. Huolehdi myös siitä, että haavanhoitotilassa ei ole tarpeetonta kulkemista. Anna työrauha sille, joka suorittaa haavanhoitoa. Järjestä haavanhoitoon aikaa, jotta voit suorittaa sen keskeytyksettä. Tarvittaessa voit käyttää ÖVPH:n huoneentaulua ”*keskittymistä vaativa työ, ethän häiritse*” haavanhoitotilan ovelle.

→ Tutustu ÖVPH:n huoneentauluihin ”*suojainten pukeminen*” ja ”*suojainten riisuminen*”

Mikäli työ keskeytyy tai joudut esim. vastaamaan puhelimeen, käyttämään tietokonetta, noutamaan lisää välineitä ja niin edelleen – poista kaikki suojaimet ja huolehdi käsidesinfektioista. Suojaimet päällä ei poistuta huoneesta. Kun palaat takaisin haavanhoidon pariin, desinfioi kädet uudelleen ja pue uudet puhtaat suojakäsineet sekä muut tarvittavat suojaimet.

Jos käytössä on erillinen vastaanottotila haavanhoitoa varten (esim. poliklinikan tai terveysaseman yhteydessä) tulee huoneessa olla erikseen puhdas ja likainen puoli. Suojaimet tulee säilyttää omista pakkauksissa, mielellään seinätelineissä. Haavanhoitotuotteet säilytetään puhtaassa tilassa, mieluiten kaapissa. Huolehdi käsihygieniasta, kun keräät haavanhoitotuotteita. Kerää mukaasi vain ne tuotteet, joita tarvitset. Käyttämättömiä tuotteita ei tuoda takaisin säilytyspaikkaan, vaan ne laitetaan roskeen. Käsihuhdetta tulee olla helposti saatavilla. Työtasot tulee olla vapaana ylimääräisestä tavarasta.

Kylpyhuone ei sovellu haavanhoitoon. Mikäli haava on suihkutettu kylpyhuoneessa, varsinainen haavanhoito tehdään potilashuoneen puolella. Suojaa tai peitele haava kevyesti esimerkiksi puhtaalla kertakäyttöliinan avulla, kun siirryt kylpyhuoneesta potilashuoneen puolelle. Tällä tavoin suojaat haavaa

sekä ympäristöä. Haava ei myöskään pääse jäähtymään. Suihkussa ja muutenkin suihkutuksessa käytössä ollut suojaesiliina/suojatakki sekä käsineet vaihdetaan. Huoneessa olevat ovet, ikkunat ja tuulettimet ovat suljettuina haavanhoidon aikana.

Tee haavanhoito mielellään ennen siivousta tai kaksi tuntia siivouksen jälkeen. Varaa kaikki tarvittavat välineet valmiiksi, hyödynnä esimerkiksi erillistä pöytää/tasoa, joka on puhdistettu A12t:llä tai Easydesillä ennen välineiden kokoamista. Suojaa taso kertakäyttöisellä liinalla. Desinfioi kädet ennen hoitovälineiden ja -tarvikkeiden kokoamista. Steriilien välineiden tulee pysyä steriilinä. Tarkista pakkauksissa olevien kunto ja päiväykset (steriilit sekä tehdaspuhtaat). Huomioi haavan puhtausluokka, eristys- ja varotoimiluokka.

Käsihygienian ja käsineiden käyttö

Käsihygienian edellytykset tulee toteutua. Pitkät kynnet, kynsilakka, korut, kellot, erilaiset rannekkeet jne ovat kiellettyjä.

Nitriilikäsineet soveltuvat yleisesti haavanhoitoon.

Huomioi haavatyypin liittyvät erityispiirteet **sekä steriilien yksittäispakattujen suojakäsineiden käyttö:**

- **Yksittäispakatut steriilit suojakäsineet alla olevien haavojen hoidossa & käsittelyssä:**
- Puhdas ja suljettu leikkaushaava
- Yli 24 tuntia vanha leikkaushaava:
 - Pidetään peiteltynä ensimmäiset 24 tuntia leikkauksesta ja käsitellään mahdollisimman vähän
 - Ortopedinen haava voidaan pitää peiteltynä jopa 48 tuntia lääkärin ohjeen mukaan
 - Käsittele steriilisti alle 72 tuntia vanhat erittävät keinoproteesileikkaushaavat.
 - 24–48 tunnin jälkeen haava on vesitiivis eikä infektoidu enää ulkoapäin
 - Mikäli haava on vuotanut tai sidokset ovat kastuneet alle 24 tuntia leikkauksesta, sidokset on vaihdettava steriilisti. Kastuneita sidoksia ei peitetä, vaan ne poistetaan, sillä veri toimii bakteerien elatusaineena.
- **Muu puhdas tai suljettu leikkaushaava, (jossa on dreeni tai jokin muu vierasesine)**
- **Muu erillinen suositus**
- Infektoitunut haava (**steriilit suojakäsineet, mikäli yllä olevat edellytykset täyttyvät**)
 - *Haavainfektion oireet:*
 - haava-alueen punotus, turvotus, kuumotus, kipu ja kosketusarkuus
 - haavaerityksen lisääntyminen ja muuttuminen pahanhajuiseksi
 - haavapinnan vuotoherkkyyden lisääntyminen, granulaatiokudoksen tummuminen
 - paranemisen hidastuminen, haavapinnan suureneminen
→ Konsultoi lääkäriä/haavahoitajaa

Suojaimet haavanhoidossa

- **Tavanomaiset varotoimet:** Kirurginen suu-nenäsuojus, essu tai pitkähihainen suojatakki (riskinarvion perusteella), suojalasit/visiiri, suojakäsineet (tehdaspuhtaat nitriilikäsineet tai steriilit käsineet)
- **Muut varotoimiluokat:** edellä mainittujen lisäksi huomioidaan varotoimiluokan erityispiirteet

Suojakäsineitä tulee vaihtaa riittävän usein eli aina silloin kun siirrytään haavanhoidossa seuraavaan vaiheeseen. Tämä kuuluu oleellisesti aseptiseen haavanhoitoon. Samoilla suojakäsineillä ei suoriteta haavanhoitoa alusta loppuun saakka. Suojakäsineiden poistamisen jälkeen kädet desinfioidaan huolellisesti ja sen jälkeen puetaan uudet suojakäsineet. Tuplakäsineitä ei saa käyttää.

Suojakäsineet vaihdetaan vähintään seuraavissa tilanteissa ja aina tarpeen mukaan:

- Kun siirryt työvaiheesta seuraavaan
- Kun olet poistanut likaiset haavasidokset
- Kun olet puhdistanut haavan
- Kun laitat uudet haavasidokset
- Mikäli haavanhoito keskeytyy

Kädet tulee pestä vedellä ja saippualla, mikäli tuntuvat tai näyttävät likaiselta haavanhoidon jälkeen. Lopuksi desinfioi kädet.

Haavan hoitamisessa huomioitava

Haavanhoidon aikana vältä koskettamasta potilaan mahdollisia tartuntaportteja, hoitoympäristöä sekä käyttämäsi suojavaatetusta.

- Haavanhoitoympäristö suojataan kertakäyttöisellä suoja-alustalla, esimerkiksi ”kroonikolla”.
- Kirurgista suu-nenäsuojusta/visiiriä sekä suojaesiliinaa/pitkähihaista suojatakkaa käytetään jos potilasta hoidetaan erilaisin varotoimin **tai** hän on MDR-kantaja **tai** roiskeiden vaara on erityisen suuri. Silloin käytetään pitkähihaista suojatakkaa haavanhoidossa.
- Pääsääntöisesti haavanhoidosta syntyvät jätteet (sidokset) laitetaan poltettavaan jätteeseen. Haavalta poistetaan sidokset ja ne laitetaan suoraan roskapussiin. Runsaasti verta sisältävät haavasidokset laitetaan erityisjätelaatikkoon.
- Ennen haavan suihkuttamista lasketaan kuumaa vettä suihkuletkun kautta noin minuutin ajan, jotta seisonut vesi poistuu letkusta (*Pseudomonas* viihtyy myös putkistoissa). Huomioi suihkuttamisessa veden lämpötila (noin 37 astetta) sekä suihkutetun veden valumissuunta haava-alueelta pois päin. Älä suihkuta vettä suoraan lattiakaivon päälle.
- Perehdy terävien välineiden käsittelyyn, jotta et vahingoita tervettä ja ehjää ihoa. Mekaaninen puhdistus vaatii ammattitaitoa tunnistaa haavassa oleva kudosa, jottei puhdistuksella vaurioiteta tervettä kudosta.
- Mikäli potilaalla on useampia haavoja, hoida ne haavakohtaisilla instrumenteilla.
- Käytetyt terävät kertakäyttövälineet laitetaan pistävän- ja viiltävän jätteen astiaan.
- Monikäyttöiset terävät välineet huolletaan oman yksikön ohjeen sekä käytäntöjen mukaisesti.

Tunnista infektoitunut haava

Infektoituneen haavan paikallisoireina ovat punoitus, kuumotus, turvotus ja kosketusarkuus. Haavassa kipu lisääntyy, haavaeritteen haju muuttuu pahaksi, vuotoherkkyys lisääntyy, haavaeritys lisääntyy, haavapinta laajenee sekä syvenee ja paraneminen hidastuu. Infektoituneen haavan hoidossa aseptiikka korostuu. On huolehdittava kontaminaation ehkäisystä, tehdaspuhtaiden tuotteiden käytöstä sekä oikeasta työjärjestyksestä. Haava vaatii säännöllisen (esim. päivittäisen) puhdistuksen, käytettävät sidokset eivät saa läpäistä haavaeritettä. **Konsultoi lääkäriä tai haavahoitajaa!**

Bakteeriviljely haavasta

Tulee muistaa, että krooniset haavat kolonisoituvat nopeasti. Bakteerinäyte otetaan pyörittämällä näytteenottotikkua haavapohjassa erittävimmältä alueelta, tarvittaessa kyrettinäyte. Älä koske tikulla terveeseen ihoon. Näytteet tulee toimittaa laboratorioon tutkittavaksi mahdollisimman pian. Jos näytteitä ei saada lähetettyä pian näytteenoton jälkeen, säilytetään ne näytteitä varten varatussa jääkaapissa. Näytteet otetaan haavasta mielellään ennen mikrobilääkkeen aloitusta. Mikäli lääkehoito (antibioottihoito) on jo aloitettu, siitä tulee mainita läheteessä.

Näytteet otetaan FimLab:n annettujen ohjeiden mukaan. Tarkista Laboratoriokäsikirjasta näytteenotossa huomioitavat asiat ja oikea lähete. Tavallisimmat näytteet ja läheteet ovat:

PuBaktVi1: anaerobi + aerobiviljely, syvämärkä (HUOM! Jos selvitetään kolonisaatiokasvua resistenttien mikrobien osalta, näytteenottoaluetta ei puhdisteta)

PuBaktVi2: aerobiviljely, pintamärkä (HUOM! Irtoava märkäerite puhdistetaan keittosuolalla ja taitoksilla ennen näytteenottoa)

Moniresistenttien mikrobien seulontaan löytyy omat koodit, jos näitä erikseen seulotaan (tarkista Laboratoriokäsikirjasta tarkemmat ohjeet)

Jätteiden ja instrumenttien käsittely

- Haavanhoitovälineiden huolto
 - Kontaminoituneita välineitä käsitellään suojakäsinein, tarvittaessa suojataan kasvot ja silmät veri- sekä eriteroiskeilta.
 - Terävät kertakäyttövälineet laitetaan puhdistamatta pistävän ja viiltävän jätteen astioihin.
 - Monikäyttöiset tutkimus- ja hoitovälineet tulee huoltaa mahdollisimman nopeasti (välinehuolto). Monikäyttöiset välineet, joita ei saada välittömästi toimitettua välinehuoltoon käsitellään/suihkutetaan Hydragelillä (vaikutus kestää 5 vuorokautta) tai muulla vastaavalla tuotteella.
 - Pistäviä ja viiltäviä esineitä käsitellessä tulee muistaa likaisten esineiden mahdollinen tartuntavaara ja ottaa tämä työskentelyssä.
 - Haavanhoitotuotteet laitetaan pääsääntöisesti poltettavaan jätteeseen.

Siivous

Siivouksessa on tärkeää aseptinen työjärjestys, eritetahrojen välitön poisto, kosketuspintojen huolellinen puhdistaminen, puhtaat siivousvälineet ja oikea siivoustiheys. Suotuisia olosuhteita mikrobien lisääntymiselle ovat lämpimät ja kosteat paikat, kuten kylpy- ja huuhteluhuoneet. Myös pöly ja hilse kuljettavat mikrobeja. Suihkutila ja huone siivotaan välittömästi käytön jälkeen. Suihkupää myös puhdistetaan joko Dehussa tai upottamalla kannelliseen astiaan Klorilli 1000ppm -liuokseen. Katso ÖVPH:n erillinen ohje.

Jätteiden lajittelussa noudata ÖVPH:n (tai palveluntuottajan) ohjeistuksia. Runsaasti eritteinen jäte, myös MDR-jätteet (haavanhoitomateriaali / sidokset) kerätään erityisjätelaatikkoon. Muu jäte laitetaan poltettavaan jätteeseen.

Siivouksessa noudatetaan tavanomaisia siivouskäytäntöjä, mikäli potilasta ei hoideta varotoimipotilaana. Mikäli potilaalla on jokin tarttuva tauti tai MDR-kantajuus, noudatetaan tautikohtaisia eristyssiivousohjeita. Tutustu ÖVPH:n osastohoitoon laadittuun check-listaan eristyskuoneiden loppusiivouksesta.

Yhteiskäytössä olevat suihkutilat tulee puhdistaa aina haavan suihkuttelun jälkeen ennen seuraavaa käyttöä. Jos haava hoidetaan erillisessä haavanhoitoon suunnitellussa tilassa, siivous tehdään jokaisen potilaan jälkeen.

Haavanhoidossa käytettävien voiteiden ja liuosten hävittäminen toteutetaan organisaation omien ohjeiden mukaan. Lääkeainetta sisältävät voiteet ja liuokset hävitetään sairaala-apteekin ohjeen mukaan. Tutustu myös tuotteiden käyttöturvallisuustiedotteisiin.

Eritetahrat tulee poistaa pinnoilta välittömästi. Noudata ÖVPH:n omaa eritetahradesinfektio-ohjetta. Kotihoidossa eritetahradesinfektio toteutetaan asiakkaan omilla siivousvälineillä sekä puhdistusaineilla.

Pyykki

Eritteillä kontaminoituneet potilas- ja vuodevaatteet vaihdetaan puhtaisiin. Likapyykki laitetaan suoraan pyykkipussiin (ei lattialle tai muille tasopinnoille). Märkä ja eritteinen pyykki kääritään kuivan pyykin sisään ja laitetaan pyykkipussiin. Tarvittaessa noudatetaan eristyspyykin keräysohjeita. Pyykkipusseja ei saa pakata liian täyteen, koska pussi pitää saada suljettua kunnolla. Pyykin joukkoon ei myöskään saa joutua haavanhoidon välineitä tai sidosmateriaalia.

Asiasanat: Haavanhoito, aseptiikka

Viitteet/lisätiedot:

Duodecim: Sairaanhoitajan käsikirja

WSOY: Haavat

Tammi: Sisätauti-kirurginen hoito ja hoitotyö

Sanoma Pro: Haavanhoidon perusteet

Tammi: Hoitamisen taito

Duodecim Oppiportti: Avoimen haavan paikallishoito, Haavojen ABC & Estä painehaava

Silvia Grönroos-Pada, infektioylilääkäri ÖVPH: Bakteeriviljely positiivinen – mitä teen vai teenkö mitään (Luento 1.9.2020)

Pohjanmaan hyvinvointialue • www.pohjanmaanhyvinvointi.fi • Vaihde 06 218 1111

Tämä ohje on tarkoitettu hoitoalan ammattilaisten käyttöön.